

Maren Kværness Halberg

Seterbruk i Utstu Lomnes

Da jeg gikk på ungdomsskolen ved Fagertun i Rendalen sist på 70-tallet, hadde vi et valgfag som het "Lokalhistorie". Vi hadde hver vår prosjektoppgave. Jeg valgte å skrive historien til seterbruket i Utstu Lomnes, den garden jeg vokste opp på, og som jeg nå har vært bruker av i over tjue år.

Her kommer utdrag av skoleoppgaven jeg skrev i 1978. Det er gardshistorien sett med en 16-åring's øyne. Noen steder er det rettet direkte feil eller lagt inn en ekstra forklaring. De stedene er markert i teksten.

Våre forfedre tok sitt utkomme direkte fra den karrige jorda. Driftsopplegget bar preg av at de levde på et sted med kort sommer og lang vinter. I noen hektiske sommermåneder ble det samlet mat til folkene og fôr til dyrene i matbu og på låve. Om vinteren var det mer om å gjøre bare å overleve. Det var bra når kua var "resbør", kunne reise seg sjøl, om våren.

Fra slutten av 1600-tallet besto Lomnes av fire gardar. Ved krøttertellingen

Maren Kværness på feltarbeid i 1977.

i 1657 hadde de til sammen 9 hester, 48 kyr, 48 sauer, 40 geiter og 2 griser. Alle disse dyrene kunne ikke få nok beite og vinterfôr på selve gardene. De hadde eng og seter og brukte litt måså og løv som tilleggsfôr.

Jeg skal fortelle litt om og omkring seterbruket i Utstu Lomnes.

Beliggenhet

Det området jeg skal fortelle om ligger i Rendalen, øst for Lomnessjøen og delvis i nåværende Engerdal. Lomnessjøen ligger omtrent 260 meter over havet og setrene på 680 meter. Fra garden og til den setra som ligger lengst unna er det "6 Skaugmile", eller 36 kilometer i luftlinje.

Distriktsmatrikkuleringskommisjonen for Østerdalen fogderi "Aar 1819 den 12te Juli" skrives det slik: "Thinglaugets Engeland er for dets Indbyggere vidt adspred og meget bekosteligt at høste og til Heim- eller Boplads-Stædet at henbringe, tildels igjennom stor Sneefald over ubanede veje høye Bierge og dybe Dale, og da Engelandet er utilstrekkelig til de fornødene Kreaturers Føde, saa maa derpaa bødes ved mose-sanking til Fields, ved Løv og Risbrud, samt bar, der og udi markene, som med stor Besværlighed heimkjøres hvorved det er hænd at saavel Folk som Heste har tilsatt hielse, ja livet."

Men selv om det er store områder med karrig og dårlig jord, er det da noen frodige beitemarker.

Setras opprinnelse

Det er grunn til å tro at seterdrift har vært vanlig i Norge helt fra før vikingtiden. Setrene er sjelden nevnt i gamle jordbøker og skjøter. De var bare en naturlig del av garden.

Setra ble til ved at buskappen beitet i utmarka. Disse beitene ble etter hvert så langt borte fra garden at det ble mer lønnsomt å melke kyrne og å stelle de andre dyrene der de var, så de slapp den lange veien fram og tilbake. Men det var ikke bare for buskappen den lange veien var et problem. Melken kunne heller ikke bli stående som den var, da det var vanskelig å få den fram til garden. Så ble det bygd hus for både dyra og ei seterkulle. Seterkullene var der for å stelle dyra og ordne med melka så den ble lagringsdyktig. Det ble helst gjort ved ysting og kjerning.

Når buskappen ikke behøvde å gå fram og tilbake fra garden, kunne også beiter lenger borte nyttes. På denne måten ble dyra borte fra garden mye av sommeren, og de gamle beitene i innmarka kunne nyttes til vinterfôr eller andre ting.

Fra tiden da alt måtte bæres.

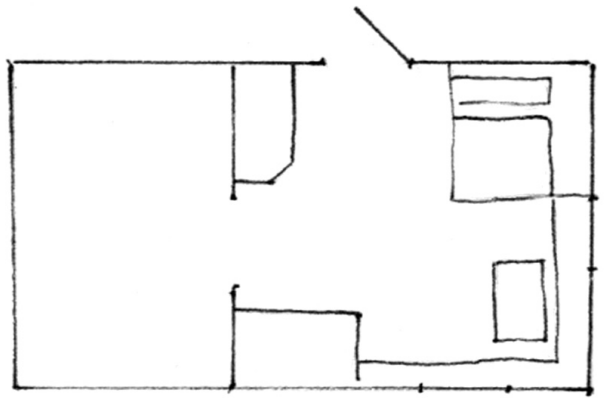
I Gulatingsloven står det at når flere bor sammen i en grend, må dyra flytte fra hjemskogen to måneder etter sommerdag, som er ca 14. april. Ingen måtte hjem fra setra før tvimåned. Tvimåned begynner 14. august. Disse bestemmelsene kom også i Magnus Lagabøtes lov omkring 1275, og ble på den måten gjeldende for hele landet. I to rettssaker i Rendalen fra 1650 ble det nevnt en seter som har ligget der fra "arilds tid". Arilds tid er en utvidelse av oldnorsk "ar alda" som betyr tidlig i tidene eller i fordums tid. Uttrykket brukes om noe som ikke kan tidfestes, men er meget gammelt.

Bergevollen

Vi har ingen opplysninger som kan tidfeste når den ble bygd. Men antagelig var dette den første av setrene siden den ligger nærmest.

Bergevollen ble brukt som vår- og høstseter. Siden den lå nærmest garden, var den ikke så godt utstyrt som de andre. Dette kan en også tydelig se på selve seterhuset. Det er lite og har bare seterstue og bu.

Skisse av seterstua på Bergevollen.

Lomnes-Mistra

Utstu-setra ved Lomnes-Mistra.

Lomnes-Mistra, eller Mistra som er brukt i dagligtale, ble bygd før 1665. For i matrikkelen for det året står det at Lomnes har "Sommerbeed ved Mistren elv".

Mistra er den andre setra som ble brukt som vår- og høstseter. Den ligger betydelig lenger unna garden og var bedre utstyrt på alle måter. En inventarliste fra 1877 viser hva de hadde stående på setra hele året:

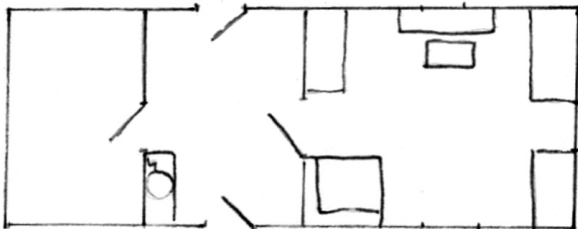
23	melkebrau	1	ask
1	rennså	1	hesil og silhår
1	melkebylle	1	sal
1	kjerne	1	vannsele
1	ostkjerald	1	vinn
1	gammel bylle	4	karver

Inventarliste Lomnes-Mistra, 1877. 1

2	fyar	2	svarer
4	ov	1	slev
1	slipsten og krake	2	gryterfen stor og en liten)
1	jernstaur	2	krakkeerten stor og en liten
2	maltraug	1	sjker
1	skål	1	slede
1	ørse		

Inventarliste Lomnes-Mistra, 1877. 2

Både fjøset og seterhuset er større enn på Bergevollen. Seterhuset har i tillegg til stua og bua et skjul imellom.

Skisse av seterstua ved Lomnes-Mistra.

Veundåsen

Som med Bergevollen og Mistra, er det også vanskelig å si når Veundåsen, eller Åsen som de sa, ble bygd. Det er grunn til å tro at den ble bygd rundt begynnelsen av 1700-tallet.

Jon Pedersen Otås var den første oppsitter ved Femundsundet. Men i 1730 ble han dømt til å flytte derfra "fordi hand ubevilget hadde nedsatt sig der til Fortrængelse for Sagsøger Tollef

Utstu-setra i Veundåsen.

Hornseths Hoisaatter og Fiskeboder."

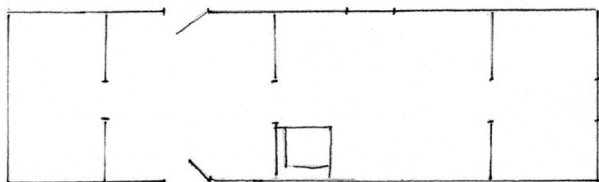
I "almenningssaken" 1786 fortalte noen vitner at Veundåsen ble bygd før den tid de kunne minnes.

Åsen var sommersetra og ble brukt lengst. Den ligger mer enn dobbelt så langt vekk fra bygda som Mistra. Det finnes også en inventarliste herfra. Den er mer enn tre ganger så lang. I tillegg til det som fantes i Mistra, var det blant annet:

sengebøy	49	melkebraulen del av disse er riktignok meget dårlige)
seng med springmadrass		
kommode		
kakkelovn med rør		labstgang (takke, brann jern, kjeile, 2 skiller)
jernvekt		
kaffekevern	2	ostkjerald
3 høvler	2	melkeslamper
hammer	5	brøller
stang	2	kirke smørtruller
vedsag	1	rød smørtrull
øks	3	par lekjer
bile	2	salter
skap	3	spikernavere
brøddkorg	2	bordenivær
skenepanne		brøtjel
barberkniv		
stogsnaver		
fil		
ibbltang		

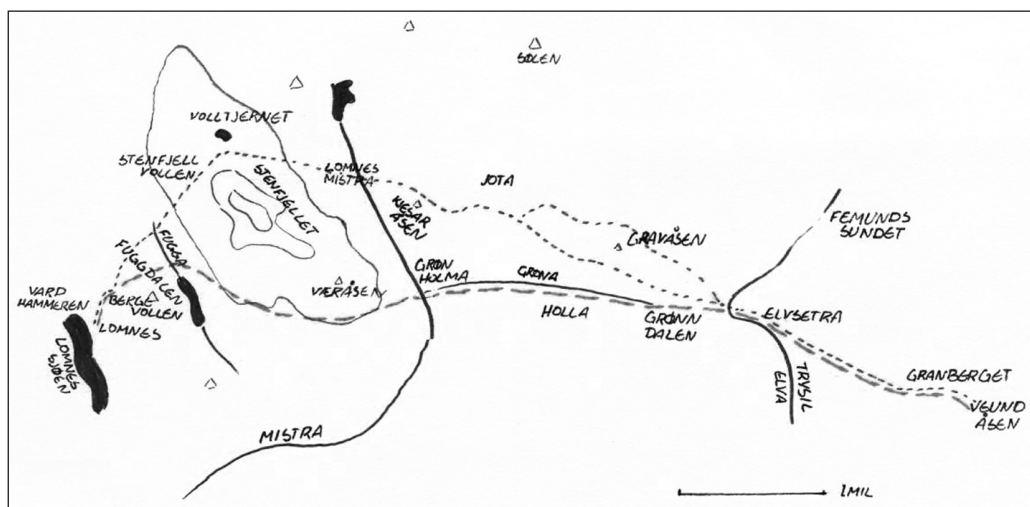
Inventarliste fra Veundåsen.

Seterhusene her er størst. Her er det også en bakstu i tillegg, samt et eget vinterhus.

Skisse av seterstua i Veundåsen.

Seterveien

Kart over seter og setervei.

Sommerstid gikk seterveien fra Lomnes opp Bergevollsveien, forbi Vardhammeren og til Bergevollen. Veien snodde seg innover Fuggdalen, over Fugga, forbi Stenfjellvollen og sørover langs Stenfjellet til Lomnes-Mistra.

Derfra gikk veien over Mistra. I 1930 falt brua over Mistra sammen i en hard nordavind. Veien fortsatte mellom Kjesaråknappen og Stormyra. Der er det en stor stein i veikanten. På denne steinen kastet alle som gikk forbi en liten stein. Det skulle bringe lykke. Slike stei-

ner har vi mange steder. De kalles "varp".

Veien kom like nord for Jotvollen, videre i fjellbandet øst for Gravåsen. En annen vi gikk på vestsiden. Den gamle brua over Femundsaelva var litt nordenfor den nåværende.

For lenge, lenge siden er det mulig det bare var vadested ved Sunnet, noe som navnet tyder på. Etter at brua kom i bruk, bortsatte veien sørover til Elvsetra, forbi Granberget og til Veundåsen.

Vinterstid gikk veien på Bergevollsv-

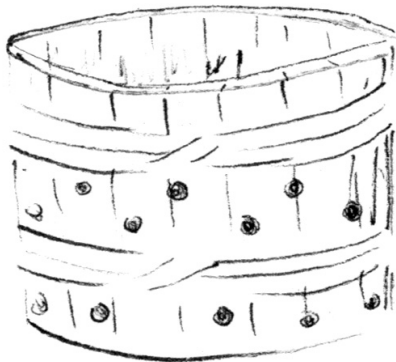
veien, så sør over Fuggdalsmyrene og på sørsiden av Væråsen. De kjørte over Mistra ved Grønholma. Så drog de langs Grøna, over de flate, åpne myrene og til Veundåsen. Dette ble kalt "vinterveilea".

Seterstell

Ofte drog seterkulla i forveien til setra, for å gjøre alt i stand til buskappen kom. Alt måtte gjøres rent, huset og alt in-

ventar. Trekopper ble tatt med ut i beken så de fikk trutne til. Det var veldig viktig at koppene var tette. De kokte enelåg og "baset" koppene med det. Etterpå ble de skurt med sand.

De rene koppene ble satt inn i den nyvaskede bua. Da alt var rent og fint kunne dyra komme.

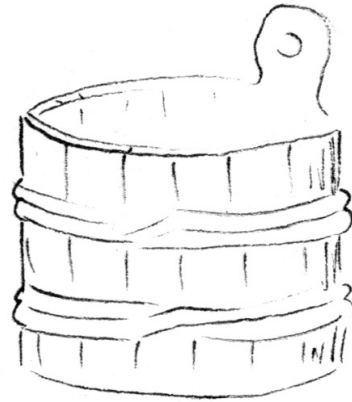

Kjæræl.

Arbeidsdagen på setra begynte ved sju-tiden. Men dette varierte en god del etter hvor stor buskapsen var. Med en gang om morgenen gikk seterkulla til fjøset. Da var det å "pynte" litt og gi kalvene drikke. Drikken kunne være "møsø" (myse) eller "søp" (kjerne-melk). Så kom turen til krøttera. De ble melket og etterpå ble jurene smurt med sjøllaget smurning som skulle forhindre "blømsøta" (en betennelse).

Seterkulla tok med melken inn og separerte den. Før separatoren kom ble mjølka hatt i en kopp der den sto til fløten fløt opp. Så ble rennmjølka, (skummet melk) rent av mens fløten ble holdt tilbake. Så ble det vasket og ordnet opp.

Klokka ni "låkke' døm åv". Det vil si, gikk med kyrne til beitet. En dag nordover, neste dag sørover og videre øst- og vestover. Dette var for at alle beitenene

Mjølkaesk.

skulle bli brukt. Bare hjemveien var unntatt. Særlig om høsten, i dårlig vær, kunne det hende at dette førte til at buskapsen drog til bygda. Da seterkulla kom tilbake pyntet hun fjøset og begynte med ysting eller kjerning.

Fabricius, en lærer ved universitetet i Kiel, reiste gjennom Østerdalen for 200 år siden, i 1778. I en bok, der han skriver om denne reisen, forteller han om hvordan de laget tjukkmjølke ved hjelp av tetteplanter og hvorledes de ystet "Myse Smør" og gammelost.

Jeg vil nå fortelle litt om hvorledes ystingen og kjerningen foregikk i første del av det 20. århundre.

Fløte

Fløten ble først og fremst brukt til smør og en del til rømme

Smør
 Før fløten ble kjernet til smør mådde den stå en stund i en rømbull så den ble sur og ble rømme. Til kjerning brukte en kinne og kjpill.

Eller å ha kjernet en stund samlet det seg fellekuler (smør). De ble hatt opp og lagt i smør-brøud. Det som var igjen i kinna da var søp. Det ble gitt til kalvene og quilen. Men langt tilbake ble det nok brukt endel til bland-smør.

Smøret ble knadde så all søpet kom ut. Salt ble hatt i. Så ble smøret hatt i former og salt på bua.

Rennmjølk

Av rennmjølka ble det kokt forskjellige oster. Noen av søt mjølk og andre av sur.

Kviltost

Kviltost ble laget av søt mjølk. En stor ystkeil med mjølk ble satt over varmen i pisen. Denne ble varmet opp til ca 30°C (Det er det litt vanskelig å si fordi de gamle sederkullene brukte aldri noe annet termometer enn lillefingeren eller armbogen). Osteløpen ble hatt på. Osteløpen var laget av stoffer fra maven av en skallet spekalv. 1 spisesej var nok til 30 liter mjølk. Osteløpen fikk mjølka til å løpe (skille seg) Det tok et kvart til en halv time.

Allt ble rørt sammen igjen. Etter hvert sank ostene på bunnen av keilen. Osten ble hatt ned i en "kjaral" med plagg i. Så sto den slik til all mosøa ble silt ut igjennom hullene i "kjaralen".

Dravte

Av den "mosøa" som var igjen i keilen ble det kokt dravte. "Mosøa" måtte varmes opp igjen med en gang ellers kunne den bli sur. Da den ble varm fløt dravten opp. Dravten ble satt ut og hatt i koppur. Den ble spist bare som den var. Det var ikke alltid dravten ble satt ut, for den ble ikke brukt til annet enn en go'bit.

Dravte

Av den "mosøa" som var igjen i keilen ble det kokt dravte. "Mosøa" måtte varmes opp igjen med en gang ellers kunne den bli sur. Da den ble varm fløt dravten opp. Dravten ble satt ut og hatt i koppur. Den ble spist bare som den var. Det var ikke alltid dravten ble satt ut, for den ble ikke brukt til annet enn en go'bit.

Mosmør

Den "mosøa" som nå var igjen ble kokt helt til det ble mosmør (eller prim) av det. Dette røstes kaldt. Så ble ostene hatt i former og satt på bua. Dagen eller ble ostene hatt ut av formene.

Sjorost

Sjorost ble laget av sur rennmjølk (som hadde stilt seg). Mjølka ble varmet opp. Da ostene var varme på den ene siden ble den snudd og varmet opp på den andre siden.

Så ble den knadd ned i en "kjaral" med plagg og dette ble satt i en ystkeil. Om kvelden ble plagget stiftet og ostene snudd. Den sto i "kjaralen" i alle fall 40 dager.

Denne ostene måtte ikke lages tidlig på sommeren, for den hadde vanskelig for å holde seg i sommervarmen.

Gammelost

Sur rennmjølk ble varmet opp til den "løp" sammen. Osten ble satt ut og lagt i en "kjaral" til den ble kald. Kludet som var rørt ostene ble knyttet sammen i koppur. Dette ble hengt på en bjerr over keilen slik at ostene kom ned i "mosøa" som kotte. Osten kotte omkrund en lime på hver side. Så ble den lagt i "kjaraler" hvor den var til neste dag. Da ble ystkeilet tatt av og ostene ble lagt på mever. En måtte passe på så flua ikke kom bort på ostene. Noen ganger ble det bredd over en våt skruisekk.

Slik sto den til modning. Den ble snudd en gang i uka.

Saltost (pultost)

Sur rennmjølk ble varmet opp. Osten ble satt ut med dorslag eller en øse og knadd ned i en "kjaral". Så ble den hengt opp i ystplagget så "mosøa" rann av. Slik hang den i 2 dager. Da ble ostene hatt i ostnøta. Der ble den gnugget til den ble så fin en vilje. Salt og karve ble hatt i. Så ble ostene hatt ned i en "kjaral". Eller å ha stått i "kjaralen" ganske lenge ble den jost. Det var da den var jost den var best.

Ville en ha ostene fort jost ble det lagt noe hengt opp i "nøta", xi prude eller lignende, og satt inn i selenstua hvor det var varmt.

Marits dagbok

Ved å lese gamle papirer, brev og dagbøker kan en få et lite innblikk i det daglige livet på garden og setra. Med Marit Lomnes' dagbok som grunnlag

vil jeg fortelle litt om livet på garden og setra i 1873-74.

Marit Lomnes var født 1842 og døde 1874. Hennes mann var Karl Kværness. Han var bruker i Utstu da.

Det er vår. 1. mai er Lomnessjøen isfri. Men med halvørsøkk (15. mai) kommer en hard nordavind med snø i lufta. Det blir spennende om føret rekker. Alle løene er tomme, alt høyet fra setra er kjørt fram og utslåtter brukes ikke lenger. Det er heller ikke mulig å hente mer fra enget da det er vanskelig framkomst om våren.

Men den strenge nordavinden er bare en siste hilsen fra vinteren og noen dager senere sår Marit gulrot og pastinakk. Den 24. begynner også potetsettingen, men den må oppgis på grunn av regnsvær. Nå er våren kommet for alvor og sjøen er flomstor. Det er, kan hende, pinsvosken. Pinsvosken er et lokalt navn på den flommen som gjerne kom rundt pinsetider.

Det blir juni. Den 4. går Thea og Gjertrud til skogen med gjet og ku. Thea er pleiedatter i Utstu. Hun er 24 år og vannfør. Gjertrud er tjenestejente. Dagen etter drar karene til Bergevollen. De skal ordne med ved, kjøre ut og sloe møkka og kjøre fram flis til reparasjon av fjøstaket. Berte, en tjenestejente, går dit med sauene.

Neste dag får de besøk i Utstu. Det er en fra vestsiden av Lomnessjøen. Han har vært i Engerdal og nå viser han fram en kvist han har med fra Åsen. Løvet har alt sprunget ut på den og det forteller at våren har kommet langt på setra.

Den 9. juni flytter resten av buskappen opp til Bergevollen. Seterkulla er der og tar imot.

Elias, en tjenestekar fra Idre i Sverige, drar til Åsen med hestene. De skal ha sin ferie. En av dem tar han med hjem. Edvard, en annen tjenestekar, er på Bergevollen. Der hogger han ved.

Nede på garden blir fjøskoppene vasket, samt kufjøset, sauefjøset, grisehuset og stallen, slik at alt er i orden til buskappen kommer hjem til høsten.

Under flyttingen fra Bergevollen til Veundåsen er Marit og Karl i Christiania. Karl skal på oppgjør fra det firmaet han har levert tømmer til det siste året.

Så står vinna for tur. Den 12. Juli drar Elias til Åsen og henter hestene. Tollef, som er onkelen til Marit og den forrige brukeren, skal til Engerdal og må også ha en hest. Kirken der skal innvies og han er buden. Elias er i Åsen en uke. Han ordner med ved og steller med et og annet. Kanskje har han også litt tid til å bruke "fiskjespøa" (fiskestanga). Så drar han fram til bygda igjen. Han har med kjøttet av en sau som han har slaktet på setra.

Da han kommer tilbake har Edvard og Nils begynt med vinna. Nils er tjenestekar og Theas egentlige far. Edvard og Nils har slått rundt husene og langs bekken. Men så begynner det å regne og de tar fatt på å hogge og lage hessegulv i stedet. Thea har vært en tur på setra.

Så begynner vinna for alvor. Alle må være med som slåttekarer eller rakstkuller. Det er fem slåttekarer, Edvard, Nils, Karenus, Elias og Karl. Det er en gammel regel at alt må være slått av på garden i overgang juli-august. 1. søndag i august er det "engesønda'n". Da ror slåttfolket nordover til enget. De gjør seg klare denne dagen, for tidlig neste morgen, mens morgenduggen ennå er

i gresset skal slått begynne. "Engesønda'n" er også et gammelt merke på at nå er potetene så store at de kan brukes uten at det er "livskre".

Da alt på garden er slått, drar Karl, Marit, datteren Gunhild og Marits bestefar, Erik, som da er 88 år til Åsen.

Etter slått på enget kommer turen til setervollene. Elias drar til Åsen og noen drar til Bergevollen og begynner å slå trøene.

Kvinnfolkene drar til Fuggsjørøsta og plukker blåbær og litt multe. Karl blinker tømmer ved Mistra og Jota.

Den 13. august blir grønnfåret på enget Søren kjørt inn og løvet på de siste 85 kjervene rispet av. Tre dager senere blir det tatt 85 kjerver til. Den 22. er alt innkjørt. Nå begynner kona til Elias å skjære åkeren. Noen dager senere begynner potetopptakingen. Potetgraset er alt slått og kjørt til låven for å tørkes. (I slutten av september, ved Mikkelsmess, flytter de hjem fra setra. Dette står ikke i dagboken, men det er vanlig å komme hjem fra setra ved disse tider.

Først i oktober blir det tatt måså. Nå har også fiske i åa (Rena) begynt. På en natt ble det tatt 100 harr og 37 sik.

Så kommer tiden for slaktning. Den 24. blir del slaktet 2 kyr, 7 sauer og 2 små griser.

Over nyttår drar Elias til Åsen etter høy. Hornset og Lomnes kjører sammen. Noen ganger kan det være opp til 20 hester i følge. De bruker vinterveile. Første dagen kjører de opp veien til Grønndalen. På Grønndalen bor Per Grønndalen, eller Grønndalssvensken som han kalles. Svigerfaren hans hadde Svartboka. Engang maktstjal han en hest fra Utstu Hornset så den ikke greide å trekke høylasset hjem, men

måtte gå uten lass hjem.

Høykjørerne bor hos Grønndalssvensken natten over. Neste dag kjører de fram til Åsen og lesser på høy. Så drar de tilbake til Grønndalen med lassene. Så langt er det fast opplegg, men opplegget videre kan variere. Det verste er jo også gjort når veiene er kjørt opp. Ofte kjører de flere lass fram til Grønndalen med en gang og tar så turene til bygda. Mens veiene er oppkjørt er det vanlig at de som bor i Elvdalen nytter anledningen til å dra fram i bygda for å handle.

Stenfjellvollen

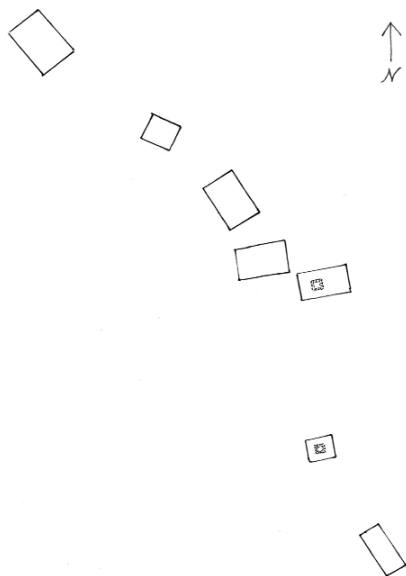
På nordsiden av Stenfjellet ligger en stor voll. På alle kanter er det bare sten og tør måså. Men her vokser det kraftige og frodige planter. Stenfjellvollen heten den. En gang var det seter her, sies det, men de flyttet herfra fordi det spøkte.

Det er mye som tyder på at det har vært seter her, men det var vel helst andre grunner til at setra ble lagt ned enn det fortelles om i sagnet. Navnet Stefjellvollen støtter teorien og Volltjønnen like dan.

Det sikreste vi har å støtte oss til er tuftene etter sju hus. Etter plasseringen å dømme er det nærliggende å tro at det har vært setra til en gard og en husmannsplass. Men det er meget mulig at det har vært enda flere hus på Stenfjellvollen.

Det er aldri funnet noe skriftlig om denne vollen så det er umulig å si noe med sikkerhet om det har vært seter her og i så fall når den ble brukt og hvem som brukte den.

Husrufter på Stenfjellvollen

Målestokk: 1:400

Tufter etter hus på Stenfjellvollen.

Det kan være Lomnes som har brukt vollen, men det er urimelig. For i 1640 ble Lomnes delt i fire og i matrikkelen for 1665 står det at Lomnes har "Sommerbeed ved Misteren elv."

I to av tuftene er det merker etter åre midt på gulvet. Disse husene har da vel vært seterstuene. Årene midt på gulvet viser at husene må ha blitt bygd før midten av 1700-tallet. Etter den tid ble det vanlig med mur (peis) i hjørnet.

En mulighet er at det er Prestgarden på Hornset som brukte Stenfjellvollen. I matrikkelen for 1723 står det at Prestgarden har seter, men ikke noe om hvor den lå.

En del gardar nord i Ytre eide områdene østover mot svenskegrensa sammen. I 1750 ble disse områdene delt og Stenfjellvollen tilfalt Lomnes. Omtrent

på samme tid bygde Prestgarden seter på Grønndalen. Det ser vi av en rettssak mot Alet Kværnes i 1752.

Kværnes hadde, i tiden rundt 1750, seter på Holla. De hadde hatt fint beite på Grønndalen som ikke lå langt unna. Alet Kværnes var seterkulle på Holla i denne tiden. Hun kunne ikke finne seg i at Pretgards-folket kom og tok beite fra de kjære dyrene hennes. Derfor tente hun på en "kjynnyl" (fakkell) og gikk avstad mot Grønndalen for å svi av husene som var under bygging. Man da hun hadde kommet halvveis gikk det ikke bedre enn at "kjynnylen" sloknet. Hun gikk tilbake, tente den på ny og gikk igjen. Hun kom omtrent like langt da varmen nok en gang sluknet. Så måtte hun enda en gang tilbake å tenne den. Tredje gangen kom hun helt til Nøkkelbekken. Da sklei hun, falt i beken og varme sluknet.

I det Alet reiste seg igjen, sa hun: "Nei, naa kan'n Gammelerik brænde aa itte je!".

Senere gikk hun til Grønndalen. Der drev Tollef Thoresen, husmann under Hornset, og et par andre og bygde fjøset. Jacob Bull forteller i sin bygdebok: "Saa gikk hun ind i Fjøset, stanset i Døren og sa "Du lange skjalm paa Præstgaard, som finn paa slikt!" Spyttet saa ind i Fjøset og ønsket til Gud at Fanden skulde ta Ola Præstgard, Kjerlingen hans og hele Budskapen, naar de kom over Gravaasen og føre dem over alle Busketopper saa Ola Præstgard ikke skulde komme til den Sæter han hadde bygget".

Kilder

- Jacob B Bull Rendalen I og II
Dagbok fra 1873- 74.
- Opptegnelser og eiendomsdokumen-
ter i Utstu Lomnes
- Johan Christian Fabricius. Reise nach
Norwegen. Hamburg 1779.
- Odd Nytrøen. Ytre Rendal Gard
og Ætt
- Matrikkel for Rendalen.

Diverse utskrifter

- Opplysninger fra flere tilknyttet garden
og/eller seterbruk i Rendalen
- H Aschehoug & Co Vårt folks historie
1962.

Om forfatteren

Maren Kværness Halberg, fra Renda-
len. Født 1962. Forstkandidat. Ansatt
ved Nordøsterdalsmuseet fra 2006.

ETTERORD

Nå er det slutt med seterbruket i Utsku-
husene på Bergvollan, i Lomnesmistra og Reund-
åsen. Det er det også mange andre steder.
Seterbruket er på vei ut. Kanskje vil det engang
gjenoppstå. Men akkurat slik som det var
vil det aldri mer bli. Seterkulla som går
og blir på lønninga si mens hun „lokter av“
er der ikke lenger. Hyllene i lura, som engang
var fulle av smørrebrød og ost, er tomme. De
nyvaskede fjørølene står ikke lenger til
frok ute ved seterveggen. Med en viss vemod
registrerer vi at det lyse og gode setra ga
sine er borte.

Men slidet skal heller ikke glemmes. Det
var ikke for idyllens skyld kanene dro
milvis med hest midt på sprekkalde vintrene
for å hente hjem høy fra setra. Det var heller
ikke alle ungene og seterkullene som var der
alene ute på skemarkerne flere uker hver sommer
med like stor velvilje. Ja, for gjenreisjoner var
det viktighet når de underjordiske i sterke
høstkvelder buslet utenfor seterveggene og
vendet på å flytte inn for vinteren.

Likvel, setra ga sine mye. Fouben at
det var en helt nødvendig del i driftsforman
var siden på setra en sunn arbeidsling
låde for folk og fe.